

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MEDYA KAVRAMINA YÖNELİK ALGILARININ BELİRLENMESİ¹

Doç. Dr. Ahmet Naci ÇOKLAR

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi

ahmetcoklar@hotmail.com

Yrd. Doç. Dr. Hakkı BAĞCI

Sakarya Üniversitesi, Kaynarca Seyfettin Selim MYO

hbagci@sakarya.edu.tr

Öz

Medya bireyler olduğu kadar, bireylerin içinde yaşadığı toplumu şekillendirmede de etkili önemli bir araçtır. Bu bağlamda öğrencilerin medyayı nasıl algıladıkları, iyi ve kötü yönlerini nasıl ifade ettiklerini belirlemek amacıyla araştırma desenlenmiştir. Nitel yöntemle gerçekleştirilen bu araştırma, Sakarya İli Merkezinde yer alan iki lisede öğrenim gören ve gönüllü olarak araştırmaya katılan toplam 92 lise öğrencisinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada iki farklı yöntemle veri toplanmıştır. Öncelikli olarak metafor yolu ile öğrencilerden medya kavramını tanımlamaları, sonrasında açık uçlu soru şeklinde de medyanın sağladığı yararlar ile olumsuz yönlerini yazmaları istenmiştir. Yapılan içerik analizi sonucunda öğrencilerin medyaya yönelik metaforları bilgi verme/rehberlik, hayata renk katma/fayda sağlama şeklinde olumlu ve yalan/çarpıtma/çıkarcılık ve zaman kaybı/gereksizlik şeklinde olumsuz yönde dört temada tanımladıkları görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin medyayı gündemi duyurma, öğrenme, bilgi edinme, araştırma yapma, doğru haber verme, sosyalleşme, iletişim yönleriyle yararlı buldukları, buna karşın yalan/aldatıcı bilgi verme, özel hayata karışma, taraflı olma, kötüye yönlendirme, sağlık ve iletişim sorunları ile de olumsuz yönde eleştirdikleri bulunmuştur. Araştırma kapsamında temel öğretim döneminde (8.sınıf) yer alan seçmeli medya okuryazarlığı dersinin zorunlu olarak okutulması önerisinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Medya, Medya okuryazarlığı, Medya algısı, Medya ve eğitim.

DETERMINE OF THE PERCEPTIONS ABOUT MEDIA CONCEPT OF HIGH SCHOOL

Abstract

Media is an important instrument for individuals and shaping the society, too. Therefore, study is designed to detect how students perceive media and express good and bad sides. Research was realized by participation of volunteer 92 high school students in Sakarya with qualitative method. Two different methods are used to collect data. Firstly, definition of media is described by students metaphorically, following an open ended question about benefits and negative sides of media was answered. At the results of the content analysis, students define the metaphors of media under four themes; edification/guidance, jazz up/providing benefit positively and lie/distortion/self-interest and waste of time/needlessness negatively. In addition to this, students find useful the media for releasing of agenda topics, learning, edification, prospecting, right notification, socialization and communication however they criticize negatively lie/deceptive edification, intervention to private life, partiality, evil guidance, health and communication problems. Following the searches status of media literacy course is suggested to change compulsory for eighth grade students instead of elective.

Keywords: Media, media literacy, media perception, media ve education.

¹ Bu çalışma I. Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresinde sözlü sunum olarak sunulmuştur.

1. Giriş

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı gelişmeler bilginin hızlı bir şekilde artmasına ve bununla birlikte bilginin iletildiği kitle iletişim araçlarının da değişmesine neden olmuştur (Altun, 2005). Günümüzde kitle iletişim araçları, yaşamımızın birçok alanına etki etmekte ve hayatımızın biçimlenmesinde etkin bir işlev üstlenmektedir. Kitle iletişim araçları aynı zamanda medya olarak da ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle medya kelimesi ile tüm kitle iletişim araçları kastedilmektedir (Kaya, 1985). Özellikle de son yüz yılda dünya, medya tarafından kontrol edilen, teknolojiye bağımlı bir yaşam sürülen ve gittikçe küreselleşen bir yapı sergilemektedir (Kellner ve Share, 2007). Medya bilgiyi ileten ve içeren bütün çevreleri kapsamakla birlikte, kitap, gazete, dergi, tv, radyo, internet gibi bilgiyi transfer eden her türlü basılı, dijital ve elektronik araç birer medya olabilir (Andersen, 2002; Akt. Karaman ve Karataş, 2009). Medyanın; haber ve bilgi verme, toplumsallaştırma, eğitim, eğlendirme, kültürel değerlerin korunması, denetim, eleştirme, kamuoyu oluşturma ve tanıtım gibi işlevleri bulunmaktadır (Radyo Televizyon Üst Kurulu-RTÜK, 2007). Kısacası günlük yaşamın bir parçası haline gelen medya, bireylerin birbirleri ile iletişim kurmaları, gündemden haberdar olmaları, bilgi edinmeleri, bilgilerini güncellemeleri gibi çok çeşitli işlevlere sahip olmakla birlikte bilgiyi yaşantının bir parçası haline getirerek, çeşitli mesajlarla bireyleri farklı şekilde etkilemektedir. Medya, özellikle de televizyon, yaratıcılığa fırsat tanınması, yayın sürekliliği, birden fazla duyu organına hitap etmesi, erişim olanağının yüksek olması, içeriğiyle hem eğlence hem de eğitim aracı olarak kullanılabilmesi ve neredeyse birincil haber alma kaynağı olması özellikleriyle ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal anlamda değişim ve dönüşüme öncülük etmektedir (Ertürk ve Gül, 2006).

Medya günümüzde insan yaşamının önemli ve vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Özellikle çocukların üzerindeki medyanın etkisi günden güne bir artış göstermektedir. Gelişen teknolojiyle birlikte çok küçük yaşta çocuklar bile medya araçları tarafından iletilen mesajlarla karşı karşıya kalmaktadır (Yılmaz ve Özkan, 2013). Amerikan Pediatri Derneği (AAP), 2008 yılı mayıs ayında yayınlamış olduğu raporda medya görüntü ve mesajlarının çocuklar ve gençler üzerindeki etkilerini beş ana başlıkta toplamıştır:

- Saldırgan davranış ve şiddet, bireysel ve toplumsal bazda şiddete duyarsızlaşma
- Madde bağımlılığı ve istismar
- Beslenme ve obezite
- Bedensel benlik algısı, cinselliğe düşkünlük ve özbenlik algısı
- Reklam, pazarlama ve tüketim

Sanders (1999), sıradan bir çocuğun altı yaşından itibaren on sekiz yaşına gelene kadar 16 bin saat televizyon izlediğini, radyo ve CD dinleyerek 4 bin saat geçirdiğini, bilgisayar karşısında 5 bin saat harcadığını ve 2 bin saatini de sinemada geçirdiğini belirtmiştir. Yani bir çocuk 6-18 yaş arasındaki döneminin %25' ten fazlasını medya araçları karşısında geçirmektedir.

Erdem'in (2009) gerçekleştirdiği, İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Medyaya Bakışı ve Medya Kullanımı Üzerine Bir Çalışmada öğrencilerin medya aracı olarak en çok televizyonu, sonra İnterneti takip ettikleri, en son sırada da gazetenin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda öğrencilerin medyaya başvurma nedenlerinin en çok haber ve bilgi almak olduğu, medyayı kişisel ve sosyal bütünleşme aracı olarak görmedikleri ortaya çıkmıştır.

Çocuklar ve medya üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda özellikle çocukların görsel, işitsel ve yazılı medya karşısında savunmasız bir alıcı konumunda oldukları görülmüştür. Bu nedenle de çocukların medya hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Yapılan alanyazın incelemelerinde özellikle medya okuryazarlık üzerine (Şeylan, 2008; Apak, 2008; Altun, 2009; Karaman ve Karataş, 2009; Yılmaz ve Özkan, 2013; Elma, Kesten, Dicle ve Mercan Uzun, 2010; Aybek ve Demir, 2013; Som ve Kurt, 2012) çalışmaların olduğu görülmüştür. Fakat bu çalışmaya benzer bir çalışmanın yapıldığına rastlanmamıştır. Lise öğrencilerinin medya kavramı hakkındaki algıların belirlenmesi öğrencilerin medyaya bakış açısını da ifade ettiğinden dolayı önem arz etmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, lise öğrencilerinin medya kavramına yönelik algılarını belirlemektir. Bu temel amaç kapsamında araştırmada aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. Öğrenciler medya kavramına ilişkin algılarını betimlemede hangi metaforları kullanmışlardır ve bu metaforlar ortak özellikleri açısından hangi gruplar altında toplanabilir?
2. Öğrencilerin medyanın sağladığı yararlar konusundaki görüşleri nedir?
3. Öğrencilerin medyanın olumsuz yönlerine yönelik görüşleri nedir?

2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, katılımcıları, metafor kavramının da açıklandığı veri toplama aracı ve verilerin toplanması ile verilerin analizi başlıkları yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Nitel yöntem ile gerçekleştirilen bu araştırma, genel durumu ortaya koyması nedeniyle de nitel araştırma desenlerinden durum çalışması olarak tasarlanmıştır. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi yaşam çerçevesi içerisinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

2.2. Katılımcılar

Lise öğrencilerinin medya kavramına yönelik algılarının belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışma, 2013-2014 öğretim yılı güz döneminde Sakarya ili Merkez ilçesindeki lise öğrencilerini kapsamaktadır. Araştırmada öğrenci kitlesinin genişliği nedeniyle nitel örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemi ile örneklem alınmıştır. Kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemi, araştırmacının yakın ve erişilmesi kolay olan bir durum üzerinde çalıştığı ve bu nedenle araştırmaya hız ve pratiklik kazandıran örnekleme yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmacının ikamet ettiği ev ve görev yaptığı kuruma mesafe olarak yakın konumda olan birer okul örneklemeye dahil edilmiştir. Bu kapsamda her iki okulun üçer şubesinde öğrenim görev ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 92 öğrenci ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma katılımcılarının bölüm ve cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilere Ait Bilgiler

	Değişkenler	f	%
Cinsiyet	Erkek	56	60.9
	Kadın	36	39.1
	Toplam	92	100
Sınıfı	Lise 2	28	30.5
	Lise 3	64	69.5
	Toplam	92	100
Medya Okuryazarlığı Dersi	Almış	9	9.7
	Almamış	83	90.3
	Toplam	92	100

Tablo 1 incelendiğinde, 92 öğrenciden 56’sının erkek, 36’sının ise kadın olduğu görülmektedir. Öğrencilerin önemli bir oranını(%69.5) Lise 3’üncü sınıf, diğerleri ise (%30.5) Lise 2’inci sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmının ise daha önce medya okuryazarlığı konusunda eğitim almadığı (%90.3) görülmüştür.

2.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması amacıyla araştırmacılar tarafından bir veri toplama aracı geliştirilmiştir. Veri toplama aracı yönerge, kişisel bilgiler bölümü ve medyaya yönelik sorular olmak üzere üç bölümden oluşan bir form geliştirilmiştir. Medyaya yönelik sorular ise kendi içerisinde üç farklı soru barındırmaktadır.

Birinci soru metafor sorusu olup, öğrencilerden metafor yolu ile medya kavramına yönelik algılarını ortaya koymaları amaçlanmıştır. Bir nitel araştırma yöntemi veri toplama tekniği olarak metaforlar, çok sayıda değişkenden yola çıkılarak kuramların doğruluğunun denenmesinde kullanılan önemli bir yöntemdir (Jensen, 2006). Özellikle sosyal bilimler alanında nesnel biçimde doğrudan toplanamayan verilerin dolaylı olarak toplanabilmesinde

metaforlardan yararlanılmaktadır (Jensen, 2006;Saban, 2008).Anlamlı ve yorumlanabilir özellikte bir metafor benzetilen ve benzetim olmak üzere iki bileşeni bulunmaktadır (Kovecses, 2002). Dolayısıyla metafor araştırmalarında “niçin?” veya “neden?” sorusunun sorulması metaforlara anlam yüklemesi nedeniyle çok önemlidir. Nedenden elde edilen bu anlam yüklemeleri metaforların çözümlenmesinde kullanılmaktadır. Bunun temel nedeni, eş anlamlı adların ayırt ediciliğinin adlara atılan metaforların nedenlerinin çözümlenmesi yoluyla yapılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Öğrencilere “Günlük yaşam üzerindeki etkilerini dikkate alarak medyayı bir nesne, bir şekil, bir hayvan, bir masal kahramanı, bir tarihsel kimlik ya da bir canlı vb. bir özelliğe benzetmeniz istense neye benzetirdiniz? Niçin?” sorusu ile medya kavramına yönelik metaforlarını yazmaları istenmiştir. Burada öğrencilere; Medya gibidir. Çünkü, şeklinde metaforlarının ve nedenlerinin yazılması istenmiştir.

İkinci ve üçüncü sorular olan medyanın sağladığı yararlar ve olumsuz yönlerine yönelik görüşlerini belirlemek amacı ile açık uçlu soru formları kullanılmıştır. Açık-Uçlu Soru Formu literatürde "open-endedquestions" ya da "open-endedsurvey" şeklinde geçen ve nitel alanda veri toplama amacıyla kullanılan tekniklerden birisidir. Bu yöntemde görüşmede olduğu gibi katılımcıların sorulara yanıtlar vermesi istenmektedir. Ancak bu yanıtlar sesli olarak değil, yazılı olarak verilmektedir (Creswell, 2005; Gay, Mills ve Airasian, 2006).

Veriler araştırmacılar tarafından öğrencilere bizzat uygulanmıştır. Özellikle metafor sorusunu anlamayan öğrenciler için yönlendirme yapılmadan açıklama yapılmıştır. Öğrencilerin kendi el yazıları ile yazdıkları formlar uygulama sonunda toplanarak araştırmacılar tarafından çözümlenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Öğrencilerden elde edilen veriler her bir soru için uygunluk kontrolünden geçirilmiştir. Metaforlar ile ilgili bazı durumlarda metaforlar analiz edilememesi nedeniyle (metafor kullanmama, doğrudan metafor göstermeme, birden fazla metafor kullanma gibi) çözümlenmeye uygun olmayan formlar çözümlene sürecine dahil edilmemiştir. Çıkarılan verilerden sonra kalan 73 veri metafor analizi için çözümlenmiştir.

İkinci ve üçüncü sorulara verilen yanıtların analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi için öğrencilerden alınan verilerin indekslere işlenmesi, indekslerden kodların oluşturulması, kodlardan temaların çıkarılması, temaların düzenlenerek tanımlanması ve bu temalar doğrultusunda bulguların ortaya konarak yorumlanması şeklinde içerik analizi için gerekli olan işlemler sırası ile takip edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Nitel verilerin analizinde önemli olan bir konu ise verilerin kodlama doğruluğunu ifade eden güvenilirliktir. Verilen kodlanması, kodlardan temaların oluşturulması ve temaların tanımlanmasında verilerin güvenilirliği için iki araştırmacı tarafından üç soruya ait verilerin kodlanması ayrı ayrı incelenmiştir. Araştırmacıların yanıtları karşılaştırılarak Miles ve Huberman (1994) tarafından ortaya konan Görüş Birliği / (Görüş Ayrılığı+Görüş Birliği)*100 formülü ile araştırmanın tüm kodlaması için güvenilirliği %76 olarak hesaplanmıştır. Güvenilir ve analize uygun olduğu ortaya konulan veriler kodlara ve bu kodlardan temalara dönüştürülerek, başlıklar halinde bulgular yorumlanmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin medya kavramına yönelik geliştirmiş olduğu metaforlar, medyanın sağladığı katkı ve olumsuz yönlere yönelik görüşlerinden elde edilen bulgular başlıklar şeklinde verilmiştir.

3.1. Öğrencilerin Medya Kavramına Yönelik Geliştirmiş Oldukları Metaforlar ve Bu Metaforların Sınıflandırılması

Araştırmaya katılan 92 öğrencinin medya kavramına yönelik geliştirmiş olduğu metaforlar tek tek incelenmiştir. Metaforların çözümlenmesinde öncelikli olarak metaforun niçin kullanıldığı incelenmiş, bu analiz sonuçlarına göre sınıflama yapılmıştır. 90 öğrenciden 73 metafor elde edilmiştir. 17 öğrenciden elde edilen veriler ise öğrencilerin metaforları tam olarak ifade etmedikleri ve yazmaya çalıştıkları metaforların nedenlerini açıklamadıkları için inceleme dışı bırakılmıştır. Elde edilen bu metaforlar 4 başlık altında sınıflandırılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Medya Kavramına Yönelik Öğrencilerin Geliştirdiği Metaforların Kategorilere Göre Dağılımı

Kategoriler	n
Bilgi Verme/rehberlik	30
Yalan/Çarpıtma/Çıkarıcılık	23
Hayata renk katma/Fayda sağlama	13
Zaman kaybı/Gereksizlik	7
Genel Toplam	73

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin medya kavramına yönelik iki olumlu, iki olumsuz başlıkta anlam yükledikleri söylenebilir. Bilgi verme/rehberlik (n=30) ile hayata renk katma/fayda sağlama (n=13) olumlu; yalan/çarpıtma/çıkarıcılık (n=23) ve zaman kaybı/gereksizlik (n=7) ise olumsuz kategoriler olarak dikkat çekmektedir. Öğrencilerin medya konusunda olumlu olduğu kadar, olumsuz düşüncelere de sahip olması dikkat çekicidir. Kategorileri oluşturan medya metaforları ise toplu olarak Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Medya Metaforlarının Kategorilere Göre Dağılımı

OLUMSUZ METAFORLAR				
		n	n	
Bilgi Verme/rehberlik	Kitap	5	Yalancı insan	7
	Işık	4	Pinokyo	5
	İnternet	3	Güneş gözlüğü	2
	Bilgi kaynağı	3	Resim	2
	Araba	2	Facebook	1
	Öğretmen	2	Gri renk	1
	Güneş	2	sabun	1
	Kapı	2	Siyasi güç	1
	Pusula	2	Şaka	1
	Ağ	1	Taraftar	1
	Akıl	1	Yalancı çoban	1
	Dedektif	1		
	Deniz feneri	1		
	Yıldız	1		
Kategori Toplamı	30	Kategori Toplamı	23	
Hayata renk katma/Fayda sağlama	Ay	2	Bıçak	1
	Uydu	2	Boş laf	1
	Gazete	1	Dizi film	1
	Güneş	1	Futbol	1
	Kadın	1	Hastalık	1
	Oyuncak	1	Katil	1
	Palyanço	1	Magazinci	1
	Salon	1		
	Telefon	1		
	Uçak	1		
Yazı	1			
Kategori Toplamı	13	Kategori Toplamı	7	

Tablo 3 incelendiğinde en çok metaforun yer aldığı bilgi alma ve rehberlik kategorisindeki metafor sayısının da (14 farklı metafor) bu kategoride yer aldığı, bunu sırası ile yalan/çarpıtma/çıkarıcılık (11 farklı metafor), hayata renk katma/fayda sağlama (10 farklı metafor) ve zaman kaybı/gereksizlik (7 farklı metafor) şeklinde sıralandığı görülebilir.

Metaforlar genel olarak incelendiğinde, öğrencilerin medyayı olumlu olduğu kadar olumsuz yönleri ile de ön plana çıkardıkları, buna karşın olumlu yönlerinin daha fazla olduğu bulgusu ortaya konmaktadır. Diğer yandan öğrenciler çoğu bilgiyi medya aracılığı ile öğrendiklerini bu açıdan medyayı hayatlarına yön veren bir rehber olarak gördükleri ifade edilebilir. Bir diğer bulgu ise medyanın günlük yaşamlarının bir parçası olarak hayata renk katan bir araç olarak gördükleri bu açıdan fayda sağladığı düşüncesinde oldukları görülmüştür. Diğer yandan medyanın istediği bilgiyi iyi veya kötü şeklinde insanlara sunabilmesi, toplumları kendi perspektifinden yönlendirebilmesi önemli oranda medya algısını şekillendiren bir tanımlama olarak dikkati çekmektedir. Bazı öğrenciler ise medyayı gereksiz bir kavram olarak ifade etmiştir. Öğrenciler özellikle insanların yaşam hürriyetini

elinden alması, gerekli olmayan bilgileri insanlara sunması gibi yönleriyle medyayı gereksiz ve zaman kaybını niteleyen bir kavram olarak tanımlamışlardır.

Aşağıda farklı kategorileri oluşturan metaforlara ait katılımcıların orijinal ifade örnekleri şu şekildedir:

“Bilgi alma ve rehberlik” kategorisi:

Kitap: “Medyayı kitaba benzetiyorum. Çünkü hayatımızda ne varsa medya üzerinden duyuyoruz. En çokta televizyondan etkileniyoruz. (K/16)”

Işık: “Medya ışığa benzer. Çünkü insanlar görebildiği ile yaşar. Biz de ışık yani medya sayesinde görebiliriz...(K/17)”

“Yalan/çarpıtma/çıkarıcılık” kategorisi:

Yalancı insan: “Medyayı yalancı insanlara benzetirdim. Çünkü birinin dediği diğerinin dediğini tutmuyor...(K/18)”

Pinokyo: “Ben pinokyoya benzetirdim medyayı. Çünkü yalan yanlış herşeyi yayın yapabiliyorlar.(E/17)”

“Hayata renk katma/fayda sağlama” kategorisi:

Ay: “Medya aya benzetilebilir. Çünkü özellikle akşamları evde sürekli eğlence için televizyon izleniyor.(K/18)”

Uydu: “Ben uyduya benzetirim. Çünkü uydular aldığı bilgiyi insanlara iletir. Medya da topladığı bilgiyi tüm insanlara dağıtarak faydalı olur. İsteyen istediği şekilde aradığını bulur kendisine göre(K/17).”

“Zaman kaybı/gereksizlik” kategorisi:

Bıçak: “Ben bıçağa benzetirdim. Çünkü insanları hayattan, doğal yaşamdan uzaklaştırmakta, kendi kuralları ile onları esir almaktadır...(E/16)”

Magazinci: “Magazincilere benzetirdim. Çünkü bizim işimize yaramayacak çok sayıda bilgiyi getirip önümüze ihtiyaçmış gibi getirir.(K/17)”

3.2. Öğrencilerin Medyanın Sağladığı Yararlara Yönelik Görüşleri

Araştırma kapsamında öğrencilere medyanın sağladığı katkıların neler olduğu sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya 7 öğrenci medyanın bir yararı olmadığını ifade ederken, 5 öğrenci bu soruya yanıt vermemiş, 80 öğrenci ise medyaya yönelik toplam 87 yarar olduğunu bildirmiştir. Bu bağlamda araştırmaya katılan öğrencilerin verdiği yanıtlar içerik analizi ile analiz edilmiş, yararlar 9 tema altında toplanmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Öğrencilere Göre Medyanın Sağladığı Yararlar

Temalar	n
Gündemi duyurma	44
Öğrenme/bilgilenme	16
Araştırma yapma	8
Doğru haber verme	7
Sosyalleşme	5
İletişim sağlama	3
Boş zamanı eğlenceli yapma	2
Hayatı düzene sokma	1
Kişisel gelişim	1
Genel Toplam	87

Öğrencilerin yaklaşık olarak yarısı (n=44) medyanın sağladığı yararlar konusunda gündemi duyurma özelliğini ön plana çıkarmıştır. Bir başka ifade ile öğrenciler tarafından medyanın haberlerin duyurulması önemli bir yarar olarak ifade edilmiştir Diğer yandan medya aracılığı ile yeni bilgilerin öğrenilmesi (n=16) ile medyanın sağladığı ikinci yarar olarak ifade edilmiştir. Bu yararları sırası ile araştırma yapma (n=8), doğru haberlerin verilmesi (n=7), sosyalleşme (n=5), iletişim sağlama (n=3), boş zamanı geçirme (n=2), hayatı düzene sokma (n=1) ve kişisel gelişime katkı sağlama (n=1) takip etmiştir.

Aşağıda en çok tekrar eden ve medyanın faydalarını oluşturan temalara ait katılımcıların orijinal ifade örnekleri şu şekildedir:

“Gündemi duyurma” teması:

“Gündemde olup bitenleri öğreniriz özellikle günümüzde tv, pc gibi araçlardan öğrenebiliriz. (E/17)”

“Medya güncel haberlerden haberdar olmamızı sağlar. (E/18)”

“Öğrenme/bilgilenme” teması:

“Yeni bilgiler edinmek için faydalıdır.(K/17)”

“Konuların değişik yanlarını görüyoruz, bilgileniyoruz.(E/17)”

“Araştırma yapma” teması:

“Araştırmalarımızı yapmamızı sağlar.(K/17)”

“Aradığımız bilgileri medya araçları ile kolaylıkla bulabiliriz.(K/18)”

3.3. Öğrencilerin Medyanın Olumsuz Yönlerine Yönelik Görüşleri

Araştırma amaçları doğrultusunda öğrencilere medyanın olumsuz yönleri de sorulmuştur. Bu soruya ise 6 öğrenci medyanın bir zararı olmadığını ifade ederken, bu soruyu 8 öğrenci ise boş bırakmıştır. Yanıt veren 78 öğrenci ise medyaya yönelik toplam 80 olumsuz görüş bildirmiştir. Verilen yanıtların analizi sonucunda medyaya yönelik olumsuz görüşler 8 tema altında toplanmış, bu temalar içeriklerinden yola çıkılarak Tablo 5’teki şekilde adlandırılmıştır.

Tablo 5.Öğrencilere Göre Medyanın Olumsuz Yönleri

Temalar	n
Yalan/aldatıcı bilgi	38
Özel hayata karışma	17
Tarafli olma	6
Kötüye yönlendirme	6
Sağlık sorunları	4
İletişim sorunları	4
Zaman kaybı	3
Zararlı içerik	2
Genel Toplam	80

Öğrencilerin medya kavramına yönelik en önemli olumsuz eleştirisi yalan veya aldatıcı bilgi (n=38) olmuştur. Öğrencilerin medyadaki bilgilerin güvenilirliği konusunda tereddüt yaşadıkları söylenebilir. Diğer yandan öğrencilerin medyayı en çok eleştirdikleri ikinci konu ise özel hayata yapılan müdahale (n=17) olmuştur. Bu iki temayı sırası ile tarafli olma (n=6), kötüye yönlendirme (n=6), bağımlılığı da içeren sağlık sorunları (n=4), iletişim sorunları (n=4), zaman kaybı (n=3) ve zararlı içerik (n=2) takip etmektedir.

Aşağıda medyanın olumsuz yönlerinden elde edilen temaları örneklendirmeyi sağlayacak katılımcıların orijinal ifade örnekleri şu şekildedir:

“Yalan/aldatıcı bilgi” teması:

“...bazı bilgileri bize tam olarak bize yansıtıyorlar. İşlerine geldiği gibi verebiliyorlar yani.(E/17)”

“Yalan yanlış haber yapılabilir. Doğrumu değil mi tereddütte kalabilir insanlar. (K/18)”

“Özel hayata karışma” teması:

“Özel hayata çok fazla karışılıyor. İnsanlar istemeyebilir o kadar medyaya çıkmak.(K/17)”

“Özellikle facebook gibi yerlerde özel hayata ait ne varsa haberi olmadan yayınlanıyor.(E/17)”

“Taraflı olma” teması:

“Taraflı haber yapılabilir. Bir olay iki farklı kanalda iki farklı şekilde yansıtılıyor. Bilemiyorsunuz hangisi gerçekten doğru.(K/18)”

“Medya taraf tutabiliyor. Taraf tutarak anlatıyorlar...(E/16)”

4. Sonuç ve Tartışma

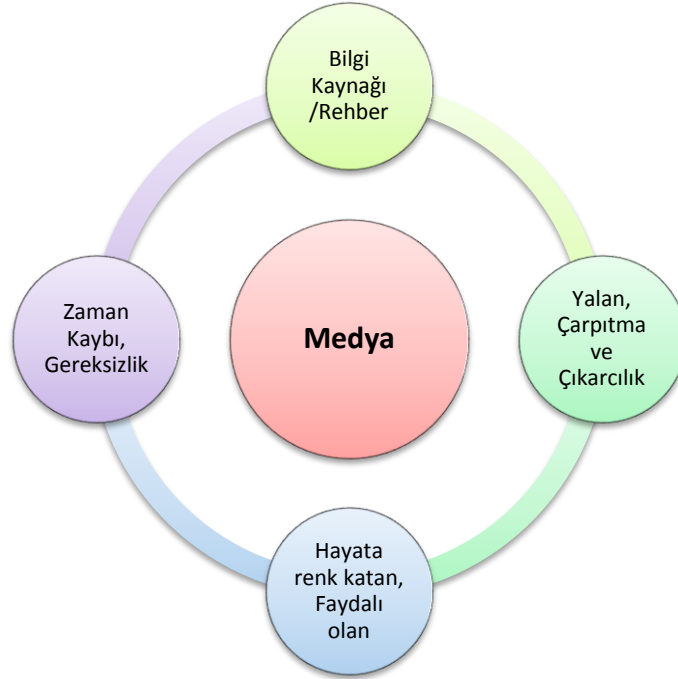
Günümüzde insanlara farklı bilgileri enformasyon olarak aktaran medya, toplumsal yaşamın şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Birey içinde yaşadığı toplumla ilgili bilgi alma, farklı bireylerle iletişim kurma, özellikle internet teknolojilerinin getirdiği avantajlar ile bizzat medya kanallarında söz sahibi olma gibi işlevleri medya ortamları sayesinde yapabilmektedir. Bu açıdan gazete, dergi (basılı materyaller), radyo (sesli materyaller), çok sayıda kanal seçenekleri ile televizyon (çoklu ortam materyalleri) ve nihai olarak taşınabilir bilgisayardan cep telefonuna interneti de kapsayan (çoklu ortam destekli ve etkileşimli)çok sayıda ortam

günümüz medyasını şekillendirmektedir. Yoğun bir şekilde günümüz insanlarını meşgul eden medyanın onların yaşamları üzerindeki etkisi de önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir.

Günümüzde medyanın insanlar üzerindeki etkisi ve medya araçlarındaki içerik sorunu Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) gibi kurumların dikkatini çekmiş, bu açıdan bazı önlemler alınmıştır. Bu kapsamda RTÜK aracılığı ile içeriğin denetimi (RTÜK, 2011), MEB aracılığı ile de öğrencilerin bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. MEB 2006 yılından itibaren Avrupa ülkeleri ile paralel ancak seçmeli bir ders olarak medya okuryazarlığı dersini ilköğretim eğitim programına dahil etmiştir (MEB, 2013). 2013 yılının Kasım ayında düzenlenen “1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi” sonuç bildirgesinde de dersin zorunlu olması, özellikle geleceğin yetişkinleri olacak çocukların medyayı bilinçli kullanımını sağlayacak her türlü önlemin alınması önerisinde bulunulmuştur (Şirin ve diğerleri, 2013). İnternet gibi içerik denetiminin söz konusu olmadığı medya ortamlarının önem kazandığı günümüz dünyasında, özellikle MEB tarafından ifade edilen eğitim ve bilinçlendirme özellikle önem kazanmaktadır. Bu açıdan lise döneminde öğrenim gören 92 öğrenci ile medya araçlarını nasıl algıladıkları, medyayı hangi yönleri ile ön plana çıkardıkları veya hangi yönleri ile olumsuz algıladıklarını belirlemeye yönelik yapılan bu araştırmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Öğrencilerin medyaya yönelik metaforlar aracılığı ile yaptığı tanımlamalarından bir kısmının olumlu, bir kısmının ise olumsuz bir algıya sahip oldukları görülmüştür. Bir başka ifade ile medya bazı öğrenciler tarafından iyi, bazı öğrenciler tarafından ise kötü olarak algılanmıştır. İyi yönünü ön plana çıkaran öğrenciler medyanın bilgi verme ve rehberlik yapma ile hayata renk katma ve fayda sağlama yönlerini ifade etmişlerdir. Kötü olarak ifade eden öğrenciler ise medyayı yalan, çarpıtma ve çıkarıcı ile az oranda da olsa gereksiz bir şey ve zaman kaybı olarak ifade etmişlerdir. Bu yönüyle öğrencilerin medya kavramını daha çok bir haber kaynağı olarak gördükleri söylenebilir. Öğrenci yanıtları incelendiğinde genellikle medya olarak öğrenciler televizyonu vurgulamışlardır. Medya, insanları bilgilendirme, haber alma, çevreleriyle iletişim kurma, dünyayı tanıma, olup bitenler hakkında görüş sahibi olma gibi gereksinimlerine teknolojik olanaklarla, ucuz ve kolay biçimde yanıt verme gücüne sahiptir (Cereci ve Özdemir, 2015). (Türkoğlu, 2010) McQuail’ den aktardığına göre medya, toplumdaki etki, denetim ve yeniliklerin potansiyel araçları olarak güç kaynağı; çoğu toplumsal kurumun çalışması için gerekli bilgilerin kaynağı ve aktarım aracıdır. Medya araçları insanlar için çok yararlı bir rol oynamasa da, toplumsal yapıda önemli işlevleri olan, topluma biçim vermekten toplumu yönetenleri yönlendirmeye kadar geniş bir alanda gücü olan unsurlardır

(Mutz ve Martin, 2001). Araştırma kapsamında öğrencilerin medya kavramından ne anladıkları metafor yoluyla elde edilmiş, dört temel başlıkta gruplanabilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Öğrencilere Göre Medya Kavramının Kategorileri

Öğrencilerin medya tanımlarına yönelik metaforları incelendiğinde olumlu ve olumsuz her iki grupta da görüş bildirdikleri görülmektedir. Bilgi kaynağı ve rehber olma, hayata renk katma ve faydalı olma olumlu görüşler olurken, zaman kaybı ve gereksiz bulma ile yalan, çarpıtma ve çıkarıcılık diğer olumsuz gruplamalar olarak yer almaktadır. Ancak öğrencilerin tanımlarına ek olarak araştırma kapsamında olumlu ve olumsuz görüşleri de detaylı araştırılmış, aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Öğrencilerin medyanın sağladığı yararlaraya yönelik görüşleri incelendiğinde iyi yöndeki medya metaforları ile paralel bir düşüncenin ortaya çıktığı görülmektedir. Gündemi duyurma, öğrenme ve bilgi edinme, araştırma yapma, sosyalleşme, iletişim gibi yararlar öğrenciler tarafından ifade edilmiştir. Burada ifade edilen öğrenme, araştırma yapma ve sosyalleşme algısının internet odaklı medyayı vurguladığı söylenebilir. Bu açıdan öğrencilerde internetin de medya ortamı olarak algılandığı görülmüştür. Diğer yandan öğrencilerin medyaya yönelik dokuz farklı boyutta yarar ifade etmesi, medyaya verdikleri önemi de ortaya koymaktadır. Öğrenciler tarafından medyanın bu kadar çok faydaları olduğu düşünüldüğünde öğrenciler medya konusunda daha çok bilinçlendirilmelerinin gerekli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü özellikle gelişme çağındaki çocuklar gerek görsel gerek yazılı medya ile karşı karşıya

kaldıkları düşünüldüğünde medyadaki her türlü bilginin doğru olamayacağı konusunda bilgilendirilmeli ve bu konuda öğrencilere daha çok eğitimler verilmelidir.

Öğrenciler tarafından algıladıkları medya kavramlarına yönelik eleştiriler de getirilmiş ve bu eleştiriler de medyaya yönelik yapılan kötü yöndeki medya metaforları ile paralellik göstermektedir. Öğrenciler özellikle medyada çok sayıda yalan ve aldatici bilgi yer almasını, özel hayata ait bilgilerin yayınlanmasını, taraflı ve kötüyü özendirici yapılan yayınları eleştirmişlerdir. Ayrıca öğrenciler medyanın aile içi ve çevre ile iletişimi kopardığı yönünde eleştirileri de bulunmaktadır. Bağımlılık yapma, çocuklarda kişilik sorunlarına yol açma gibi sağlık sorunları da öğrenciler tarafından ifade edilen sorunlar arasında yer almıştır. Öğrencilerin öneri niteliğindeki medyaya yönelik olumsuz eleştirileri de dikkat çekicidir.

Araştırma kapsamında öğrencilerin medyaya yönelik önemli düzeyde farkındalığa sahip oldukları, ancak medyayı belirli yayın organlarını ön plana çıkardıkları görülmüştür. Diğer yandan medyayı gereksiz, zaman kaybı gibi gören öğrenciler de bulunmaktadır. Medyanın kötü yöndeki özelliklerinin olumsuz yönde eleştirilmesi de medyadaki bilginin öğrenciler tarafından belirli süzgeçten geçirilebilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar medya okuryazarlığı dersinin önemini ortaya koyması açısından önemlidir. Bu dersin geleceğin bireyleri olan öğrencilerin tamamı tarafından alınması açısından zorunlu hale getirilmesi önerilebilir. Nitekim RTÜK (2008) medya okuryazarlığının medyadaki içeriğe erişebilmek için teknolojiyi kullanabilme becerisi ve sunulan içeriği sadece anlamak değil aynı zamanda bu içeriği değerlendirebilme şeklinde iki temel noktası bulunduğunu bu nedenle medya okuryazarlığı dersinin önemli olduğunu ifade etmiştir.

Kaynakça

- Altun, A. (2005). Gelişen Teknolojiler ve Yeni Okuryazarlıklar. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Altun, A. (2009). Eğitim Bilim Açısından Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Programına Eleştirel Bir Yaklaşım. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10 (3), 97-109.
- Apak, Ö. (2008). Türkiye, Finlandiya ve İrlanda İlköğretim Programlarının Medya Okuryazarlığı Eğitimi Açısından İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Aybek, B. ve Demir, R. (2013). Lise Öğrencilerinin Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyleri İle Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi. Ç.Ü. Sosyal Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 22 (2), 287-304.
- Cerci, S. ve Özdemir, H. (2015). Medyanın Toplumsal Gelişimi: Medya Topluları. The Journal of Academic Social Science Studies. Number: 33, p. 1-10.
- Creswell, J. W. (2005). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research* (2nd ed.). N.J.:Pearson Merrill PrenticeHall.
- Elma, C., Kesten, A., Dicle, A. N. ve Mercan Uzun, E. (2010). Türkiye’ de Medya Okuryazarlığı Eğitimi: Medyanın İşleyişi ve Etik İlkeler Açısından Bir Değerlendirme. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 10 (3), 1409-1458.
- Ertürk, Y. D. ve Gül, A. A. (2006). Çocuğunuzu televizyona teslim etmeyin: medya okuryazarı olun. Ankara: Nobel.
- Gay, L. R., Mills, G. E. ve Airasian, P. (2006). *Educational Research: Competencies for Analysis and Applications* (8th ed.). New Jersey: Pearson.

- Jensen, F.N. (2006). Metaphors as a Bridge to Understanding Educational and Social Contexts. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), pp:1-17.
- Karaman, K. ve Karataş, A. (2009). Öğretmen Adaylarının Medya Okuryazarlık Düzeyleri, *İlköğretim Online*, 8(3), 798-808. <http://ilkogretim-online.org.tr>, E.T. 02.02.2014.
- Kaya, A.R. (1985). Kitle İletişim Sistemleri, Ankara: Teori Yayınları.
- Kellner, D., & Share, J. (2007). Critical media literacy, democracy and the reconstruction of education. In D. Macedo, & S. R. Steinberg (Eds.), *Media literacy: A reader* (pp. 3-23). New York: Peter Lang.
- Kovecses, Z. (2002). *Metaphor: A Practical Introduction*, Oxford University Press, New York.
- MEB, (2013). Medya Okuryazarlığının Dünyü Bugünü Konulu Konferans. Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü Resmi Web Sitesi. 18 Ocak 2014 tarihinde http://mersin.meb.gov.tr/www/medya-okuryazarliginin-dunu-bugunu-konulu-konferans/icerik_gorme_engelli/297 adresinden alınmıştır.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Mutz, D.C. and Martin, P.S. (2001). Facilitating Communication Across Lines of Political Difference: The Role of Mass Media. *The American Political Science Review*. 95(1), 97-114.
- RTÜK, (2007). İlköğretim medya okuryazarlığı dersi öğretmen el kitabı. Ankara. [Online] 01 Şubat 2014 tarihinde http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/kaynaklar/MEDYA_Kitabi.doc adresinden indirilmiştir.
- RTÜK, (2008). Medya Okuryazarlığı Tarihçesi. *Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Medya Okuryazarlığı Resmi Web Sitesi*. 16 Ocak 2014 tarihinde <http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/tarihce.html> adresinden alınmıştır.
- RTÜK, (2011). 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun. *Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Resmi Web Sitesi*. 18 Ocak 2014 tarihinde http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=5a3cac1e-b6d9-4b23-bc7a-8dcd671fceb adresinden alınmıştır.
- Saban, A. (2008). İlköğretim I. Kademe Öğretmen ve Öğrencilerinin Bilgi Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler, *İlköğretim Online*. 7(2), pp:421-455.
- Sanders, B. (1999). Öküzün A' sı- Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi. (Çeviren: Tahir Şehnaz), Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Som, S. ve Kurt, A. A. (2012). Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Medya Okuryazarlık Düzeyleri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 2(1), 104-119.
- Şeylan, S. (2008). Medya Okuryazarlığı Ders Uygulamalarında Dünya Üzerinde Görülen Aksaklıklar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Şirin, M.R., Avşar, A. Akçakaya, A. ve Ünal, Y. (2013). 1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Kongre Kararları ve Tutanağı Kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Türkoğlu, N. (2010). Toplumsal İletişim. İstanbul: Urban.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Ö. ve Özkan, B. (2013). Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri ve Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Medya Okuryazarlık Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Electronik Journal of Vocational Colleges*, 3(1), 178-183.